

Od Redakcji

Szósty numer „Forum Lingwistycznego” został pomyślany jako monograficzny: dotyczący zagadnień języka zdeterminowanego regionalnie. Badania tego typu mają już bardzo długą tradycję w polskiej lingwistyce. Początkowo ogniskowały się one wokół problematyki dialektologicznej, tzn. ich autorzy czynili przedmiotem oglądu tradycyjne polskie dialekty i gwary, które można było miarodajnie badać przede wszystkim w perspektywie współczesnej. Wraz z rozwojem językoznawstwa diachronicznego wykształcił się nowy nurt badawczy, wiążący opis rozwoju polszczyzny z jej zróżnicowaniem regionalnym. Uznano bowiem, że tzw. język ogólny jest pewnym bytem abstrakcyjnym, gdyż na obraz języka w danym okresie dziejowym składają się teksty pochodzące z różnych regionów, mających swoją specyfikę historyczną, kulturową i socjolingwistyczną. Nie jest przypadkiem, że dotychczas najwięcej uwagi badawczej poświęcono dzielnicom peryferyjnym, takim jak Pomorze, Kresy Wschodnie i Śląsk. Przyczyn tego zjawiska można upatrywać w tym, że są to ziemie, które ze względu na skomplikowane uwarunkowania historyczne wyraźnie odróżniają się od pozostałych dzielnic, współuczestniczących w kształtowaniu się polskiej wspólnoty narodowej i językowej, i które od zawsze podlegały oddziaływaniu obcych kultur i języków: Pomorze – wpływom niemieckim, Śląsk – najpierw czeskim, później niemieckim, Kresy Wschodnie – ruskim (wschodniosłowiańskim).

W niniejszym numerze zgromadziłyśmy teksty autorów obejmujących naukową refleksją dwa z wymienionych regionów: Śląsk i Kresy. W dziale *Studia* znalazły się zatem zarówno artykuły dotyczące obecnej sytuacji na tych terenach, jak i analizy oparte na materiałach historycznych. Punktem wyjścia czynimy stan współczesny, zatem jako pierwszy przedstawiamy tekst trojga autorów, biorących udział w międzynarodowym projekcie badawczym, *Niemiecko-polskie ogólnojęzykowe paralelizmy leksykalne we współczesnym śląskim wariacie mówionym*. Artykuł Gerda Hentschela, Istvána Feketego i Jolanty Tambor stanowi wstępny, aczkolwiek bogato udokumentowany analizami statystycznymi, raport z prac nad tym projektem. Współpraca wymienionych uczonych przyniosła bardzo interesujące spojrzenie nie tylko na status germanizmów we współczesnym śląskim etnolekcie, ale także na aktualną sytuację socjolingwistyczną na Górnym Śląsku w ogóle. Drugi tekst, autorstwa Tadeusza Lewaszkiewicza, odnosi się z kolei do polszczyzny kresowej, znajdującej swoją reprezentację w języku mieszkańców okolic Nowogródka. Autor, sam mający rodzinne korzenie w tym regionie, jawi nam się jako wnikliwy obserwator i znawca polszczyzny kresowej, a jego językoznawcze analizy wzbogacone zostały osobistym doświadczeniem. Kolejny artykuł przenosi nas na Górny Śląsk z przełomu XIX i XX wieku, a więc do okresu niezwykle ważnego dla przyszłości tego regionu oraz zachowania polskiej tożsamości jego rdzennych mieszkańców. Przedmiotem analizy, przeprowadzonej przez Wioletę Wilczek, stała się prasa górnośląska, w której bardzo dużą wagę przywiązywano do kształtowania

postaw patriotycznych. Autorka omawia argumenty i środki językowej perswazji, które wykorzystywano w budzeniu i podtrzymywaniu takich postaw wśród społeczności Górnoślązaków zmagających się z pruską polityką kulturkampfu.

Następne zamieszczone w dziale *Studia* analizy przenoszą Czytelnika w bardziej odległe czasowo rejony doby średniopolskiej. Przedmiotem artykułu Jolanty Klimek-Grądzkiej jest regionalna polszczyzna kijowska w polsko-łacińskich panegirykach pióra Stefana Jaworskiego (1656–1722) pisanych ku czci Warłama Jasińskiego. Wnikliwa analiza lingwistyczna ujawniła biegłość poety w posługiwaniu się obcym (drugim) dla niego językiem, a także umiejętność korzystania z wariantowości polszczyzny do celów artystycznych. Podobnego okresu dotyczy artykuł Agaty Haas, która przeprowadziła analizę słownictwa oraz frazeologii *Dyskursu o grzechách szostego przykazania Bożego* (1682) autorstwa kluczberskiego pastora Adama Gdacjusza, uznawanego za jednego z najwybitniejszych przedstawicieli siedemnastowiecznej polszczyzny śląskiej. Kaznodziejska twórczość Gdacjusza była już przedmiotem badań śląskoznawczych, w których koncentrowano się przede wszystkim na regionalnych aspektach stosowanego przez niego języka na tle polszczyzny ogólnej tego okresu. Autorka zwraca uwagę na różnorodność stylistyczną *Dyskursu*, będącą świadomym zabiegiem zastosowanym w celach perswazyjnych. Kolejny artykuł, autorstwa Katarzyny Konczewskiej, ma nieco inny charakter, gdyż przedmiotem analizy nie jest tym razem źródło polskojęzyczne, ale pisane cyrylicą *Akta Grodzieńskiego Sądu Ziemskiego*, pochodzące z XVI wieku. Autorkę interesuje występujący w tym źródle typ języka urzędowego, ukształtowanego na bazie ówczesnych grodzieńskich gwar białoruskich, z wyraźnie zaznaczającymi się wpływami języka polskiego. Artykuł stanowi zaledwie wstęp do większego projektu badawczego, mającego w założeniu opisać język tego źródła oraz przedstawić go w szerszym kontekście historycznojęzycznym i socjolingwistycznym. Wprowadzona przez artykuł Konczewskiej problematyka slawistyczna (w odniesieniu do pogranicza i wzajemnego oddziaływania języków słowiańskich) stanowi płynne przejście do ostatniego z tekstów, autorstwa lingwistki z Zagrzebia – Goranki Blagus Bartolec, dotyczącego funkcjonowania imiesłowów biernych w języku chorwackim, przy czym pod uwagę wzięto te jednostki, które nie pojawiają się jako odrębne hasła w opracowaniach leksykograficznych, ale występują w wielowyzrazowych kolokacjach przymiotnikowych. Tym samym artykuł przynosi deskrypcję użycia imiesłowów biernych w wieloelementowych jednostkach oraz prezentację ich statusu we współczesnych słownikach języka chorwackiego. Celem przedstawianych analiz jest przede wszystkim zbadanie, czy stopień leksykalizacji poddanych oglądowi jednostek, czyli adiektywizacji imiesłowów biernych, może być warunkowany ich kolokacyjnym potencjałem, tzn. ich współwystępowaniem z innymi słowami – rzeczownikami.

Ze względu na tematykę numeru w dziale *Archiwalia* przypominamy artykuł Aliny Kowalskiej *The Social Differentiation of the Polish Language of the Upper Silesia in the Second Half of the 19th Century* (tytuł oryginału: *Zróznicowanie socjalne polszczyzny górnośląskiej w drugiej połowie XIX wieku*). Ten tekst sprzed ponad 30 lat doskonale łączy wątki podejmowane w publikowanych tu artykułach dotyczących Śląska (zarówno tych współczesnych, jak i historycznojęzycznych); wprowadza również do rozważań nad regionalnym użyciem języka pewne wnioski uniwersalne.

W dziale *Polemiki* Czytelnik będzie miał sposobność zapoznania się z krytycznym omówieniem trzech zróżnicowanych tematycznie publikacji. Pierwsza z nich, *Representations*

of the World in Language Textbooks autorstwa Karen Risager, została przybliżona przez Irminę Kotlarską, która wartości poznawczych tego studium upatruje nie tylko w kompleksowym ujęciu problemu nauczania języków obcych w Danii na materiale podręczników, ale także w zorientowanych socjokulturowo analizach, które mogą okazać się inspirujące zarówno dla lingwistów (zwłaszcza tych pochyłających się nad dyskursem edukacyjnym), jak i dla dydaktyków, socjologów czy kulturoznawców. Kolejna książka – a tę prezentuje w niniejszym numerze Kinga Wąsińska – to *Corpus Linguistics for Grammar. A Guide for Research* Christiana Jonesa i Daniela Wallera. Autorka polemiki zwraca uwagę na walory dydaktyczne przewodnika, przystępność wywodu, ciekawy materiał ćwiczeniowy oraz bogatą warstwę ilustracyjno-poglądową, co w jej opinii ułatwia potencjalnemu odbiorcy tej publikacji zapoznanie się z narzędziami korpusowymi i sposobami ich wykorzystania w badaniach własnych. Trzeci tekst dotyczy książki *Lingwistyka kulturowa i międzykulturowa. Antologia*, pod redakcją Waldemara Czachura, którą na łamach „Forum Lingwistycznego” przedstawia Bernadetta Ciesek-Ślizowska. Prezentowana antologia, poświęcona *de facto* dwóm zagadnieniom: relacjom języka i kultury oraz międzykulturowości, gromadzi teksty zachodnich badaczy, co, zdaniem autorki omówienia, stanowi zaletę publikacji, przybliża bowiem polskiemu środowisku naukowemu bogato udokumentowane, teoretyczne i metodyczne zaplecze innych tradycji badawczych (głównie germanistycznej czy tej związanej z anglojęzycznymi instytucjami naukowymi) oraz ich osiągnięcia.

Dział *Varia* otwiera artykuł poruszający kwestię umiejętności, jakie wykorzystujemy w procesie rozumienia żartów, gry słów, zagadek czy dowcipów, tak istotnych w międzyludzkich relacjach. Autorzy tego studium, Sandra Levey i Joseph Agius, zwracają uwagę na czynniki warunkujące rozumienie komizmu, uwzględniając w opisie omawianego zjawiska osoby, które mają trudności w tego typu interakcjach (w rozważaniach wzięto pod uwagę zaburzenia ze spektrum autyzmu). Następny tekst w tym dziale to krótka historia Instytutu Języka Polskiego – jednostki badawczej, która w ramach Uniwersytetu Śląskiego działała 42 lata, a jej tradycje sięgają lat 50. XX wieku. Mirosława Siuciak dowodzi w tym szkicu, iż to niezwykle ważne miejsce zgromadziło i wykształciło w ciągu swojej kilkudziesięcioletniej działalności wielu wybitnych lingwistów, którzy inicjowali i rozwijali wraz ze swoimi współpracownikami i wychowankami tak istotne szkoły badawcze, jak śląska szkoła historycznojęzykowa, socjolingwistyczna, stylistyczna i dyskursologiczna, w ramach których rozwinęło się wiele nurtów nadających kształt polskiemu językoznawstwu w ciągu ostatniego półwiecza.

W *Kronice*, ostatnim dziale „Forum Lingwistycznego”, zamieszczono sześć sprawozdań dokumentujących naukowe życie środowiska – nie tylko językoznawczego – zarówno w kraju, jak i za granicą. Aleksandra Kalisz i Ewelina Tyc zdają sprawę z konferencji „Autopromocja, autoprezentacja, wizerunek w komunikowaniu masowym. Błąd, kryzys, skandal”, która miała miejsce w Katowicach w dniach 14–15 marca 2018 roku. Z kolei Karolina Lisczyk i Marcin Maciołek prezentują referaty wygłoszone podczas konferencji naukowej „Tradycja w języku – język w tradycji”, odbywającej się 14 maja 2018 roku w Katowicach. Kolejną konferencję naukową, zorganizowaną na Uniwersytecie Śląskim w dniach 8–9 czerwca 2018 roku (pt. „Społeczeństwo obywatelskie: edukacja, wartości, style komunikacyjne”), przybliżają Mariola Gawrońska, Jadwiga Maksym-Kaczmarek, Ewelina Niemiec oraz Magdalena Paprotny-Lech. Dalej Joanna Sobczykowa przedstawia sprawozdanie z Międzynarodowego

Od Redakcji

Kongresu Sławistów w Belgradzie (20–27 sierpnia 2018 r.). Małgorzata Grzonka i Katarzyna Romaniuk relacjonują przebieg trzeciej już edycji konferencji naukowej „Zaburzenia płynności mowy – teoria i praktyka”, przeprowadzonej w dniach 31 sierpnia – 1 września 2018 roku w Katowicach. Cyklicznemu wydarzeniu katowickiemu poświęcono również ostatnie sprawozdanie autorstwa Doroty Hamerlok, omawiającej ósmą konferencję z cyklu „Bogactwo polszczyzny w świetle jej historii”, która odbyła się 7 listopada 2018 roku.

Oddajemy do rąk Czytelników szósty numer katowickiego czasopisma językoznawczego, żywiąc nadzieję, że znajdą w nim Państwo nie tylko interesujące spostrzeżenia badawcze, ale także inspirację do własnych badań nad językiem w regionie czy regionem w języku. Często bowiem rozpoznanie tego, co lokalne, pozwala lepiej rozumieć, opisywać i interpretować to, co ogólne i/lub globalne.

Joanna Przyklenk, Mirosława Siuciak

STUDIA

Głos w sprawie aktualnego stanu użycia zapożyczeń niemieckich we współczesnym etnolekcie śląskim i postaw językowych jego użytkowników (raport wstępny z projektu badawczego)

Z badań nad językiem piśmiennictwa nowogródzkiego z okresu międzywojennego. Elementy północno-kresowe w języku Józefa Żmigrodzkiego

Wątki patriotyczne dotyczące wychowania rodzinnego w prasie górnośląskiej przełomu XIX i XX wieku (na przykładzie wybranych czasopism)

Siedemnastowieczna polszczyzna kijowska w panegrykach Stefana Jaworskiego

O leksyce i frazeologii *Dyskursu o grzechách szostego przykazánia Bożego...* Adama Gdacjusza

O języku *Akt Grodzieńskiego Sądu Ziemskiego*

Past Participles in Multiword Units in Croatian

